

Poliittisesti täysinoppinut. Nuorten kesäpäivät, neuvostoajan aikuistumisriitti nuoren kokemuksena

Hannele Päiviö
Helsingin yliopisto

Kaido Soom
Tarton yliopisto

Viro on nimetty yhdeksi Euroopan maallistuneimmista maista. Vain 21% Virossa asuvista ilmoittaa kuuluvansa johonkin uskontokuntaan. Uskonto on privatisoitunut, eikä se kuulu julkiseen tilaan.

Ennen toista maailmansotaa Viron Evankelis-Luterilainen kirkko oli maan suurin kirkkokunta; kirkolliset toimitukset kuuluivat elämän taitekohtiin, rippikoulu ja konfirmaatio aikuistumiseen. Neuvostomiehityksen myötä aloitettiin yhteiskunnan maallistaminen. Ihanteeksi asetettiin tieteellinen materialismi ja moderni, uskonnoton maailmankuva, ja uskontokasvatus kiellettiin. Kirkolliset toimitukset korvattiin uusilla neuvostoperinteillä, joita kehitettiin erityisesti Neuvosto-Virossa ja Neuvosto-Liettuassa. Rippikoulu ja konfirmaatio korvattiin Nuorten kesäpäivillä. Neuvostoideologia luokkataisteluineen löysi vastakaikua historiasta, jossa Viron luterilainen kirkko oli lähinnä saksalaisten herrojen kirkko ja kansa maanomistajien omaisuutta.

Artikkelissa tarkastellaan Neuvosto-Viron Nuorten kesäpäivät -aikuistumisriittiä erityisesti nuoren kokemuksena. Aineisto koottiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina vuosina 2014–2016. Aineistosta hahmottui kolme neuvostonuorityyppiä: Omien johtopäätösten tekijän kotona myötäiltiin neuvostoyhteiskuntaa ja vaiettiin vaikeista asioista kuten perheenjäsenten kyydityksistä vankileireille. Lapset tekivät itse omat johtopäätöksensä. Sopeutuja -tyyppillä oli kristillinen tausta. Kotona vietettiin joulua, puhuttiin Viron tasavallasta ja vankileireistä, vaikka koulussa opetettiin toisin. Alistuja edusti paluumuuttajia Siperiasta. Lasten piti nopeasti integroitua uuteen kotimaansa ja sen neuvostoperinteisiin. Heikko kielitaito ja köyhyys loivat häpeää.

Nuorten kesäpäivistä muodostui osa neuvostoajan nuorisokulttuuria, joka kuului koulun päättymiseen. Ideologiaa tärkeämpää olivat koulukaverit ja nuotioillat. Kansa nimitti Kesäpäivät puskarippikouluksi niiden huonon maineen vuoksi. Yhteiskunnan murroksessa Kesäpäivät kuihtuivat, ja viimeiset järjestettiin vuonna 1990.

Uskonnollisuus Virossa 2000-luvulla

Viron Kirkkojen Neuvosto *Eesti Kirikute Nõukogu* on kartoittanut Virossa asuvien arvoja ja uskonnollisuutta uskontososiologisilla tutkimuksilla, joiden tulokset on julkaistu artikkelikokoelmina *Elust, usust, usuelust* (EUU 1995, 2000 ja 2015). EUU 2015 kyselyn mukaan 21% Viron

asukkaista ilmoitti kuuluvansa johonkin seurakuntaan tai uskonnolliseen yhdyskuntaan. Viidessä vuodessa seurakuntaan tai uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvien määrä oli hieman kasvanut, sillä vuonna 2010 määrä oli 16%. (Telpt 2016, 43).

Viron suurin kristillinen kirkko on ortodoksinen kirkko ja suurin protestanttinen kirkkokunta on Viron Evankelis-Luterilainen kirkko. Luterilaiseen kirkkoon ilmoitti vuonna 2015 kuuluvansa 36% ja ortodoksiseen kirkkoon puolestaan 40% kaikista niistä, jotka ilmoittivat kuuluvansa johonkin seurakuntaan tai uskontokuntaan. (Telpt 2016, 43–44). Viiden viime vuoden aikana luterilaisten määrä on hieman vähentynyt (36%), kun ortodoksien määrä puolestaan on hieman kasvanut (40%). Ortodokseista 81% ilmoitti kuuluvansa Moskovan Patriarkaatin alaiseen Viron Ortodoksiseen kirkkoon ja 15% Konstantinopolin Patriarkaatin alaiseen Viron Apostoliseen Ortodoksiseen kirkkoon. Ortodoksisuus liittyy erityisesti venäläiseen identiteettiin ja moni venäjänkielinen virolainen mieltää itsensä ortodoksiksi riippumatta kirkollisesta aktiivisuudestaan.

Noin puolet Viron asukkaista on kastettu. EUU 2015 vastaajista 57% kertoi saaneensa kristillisen kasteen, kuitenkin vain noin puolet heistä eli 57% määritteli itsensä kristityksi. Kastetuista vastaajista 18% määritteli itsensä ”hengelliseksi, kuitenkin ei uskonnolliseksi ihmiseksi”. 12% määritteli itsensä ”uskonnottomaksi ihmiseksi, jota ne asiat eivät kiinnosta” ja 3% ”ateistiksi sekä Jumalan ja muun yliluonnollisen kieltäjäksi.” Vastaajista 20% määritteli itsensä uskovaksi ja 26% myönteisiksi uskontoa kohtaan. (Soom & Jöks 2016, 70–71). Luvut sisältävät eri uskontojen kannattajia. Kaikista tutkimuksen EUU 2015 vastaajista vain 27% oli antanut kastaa lapsensa. Kristityksi itsensä määrittelevien vastaajien lapsista oli kastettu puolet eli 55%. (Soom & Jöks 2016, 74).

Vuosina 2006–2009 toteutettiin kansainvälinen tutkimusprojekti REDco (*Religion in Education. A Contribution to Dialogue or a Factor of Conflict in Transforming Societies of European Countries*), jossa tarkasteltiin myös virolaisten nuorten (N 1009) suhtautumista uskontoon ja uskonnollisuuteen. Joka toinen 15–20-vuotias virolainen nuori määritteli suhteensa uskontoon yhdentekeväksi. Uskonto kuului historiaan tai jollekin toiselle, mutta ei tähän päivään tai itselle. Myös moraalikysymysten ajateltiin kuuluvan joillekin toisille ihmisille, yhteiskunnalle tai kirkolle. Verrattuna muiden maiden nuoriin, vironkielisten nuorten parissa uskontoa pidettiin huomattavasti vähemmän tärkeänä. (Schihalejev 2012, 233–234, 247). Nuoret kertoivat olevansa ylpeitä uskonnottomasta ja juuri siksi myös rauhallisesta kotimaastaan.

EUU 2015 tutkimustulokset myötäilevät aiempia tutkimustuloksia. Nuorten asenteet kirkkoa ja uskontoa kohtaan ovat kirkkojen kannalta huolestuttavia, sillä alle 20-vuotiaista vastaajista 70% ei ole koskaan ollut kirkossa jumalanpalveluksessa. Vain kolme vastaajaa kertoi osallistuneensa jumalanpalvelukseen vähintään kolme kertaa vuodessa. Reilu 87% 15–19-vuotiaista ei ole koskaan lukenut Raamattua, vain yksi vastaajista kertoi rukoilevansa vähintään kerran viikossa. Noin kolmannes vastaajista määritteli itsensä uskonnolliseksi tai uskoon myönteisesti suhtautuvaksi. Joka toinen heistä määritteli itsensä uskon suhteen välinpitämättömäksi, hieman vanhemmista noin joka kolmas. Nuoret eivät osanneet sanoa, miten heidän koulukaverinsa suhtautuvat uskontoon. (Schihalejev 2016, 263–264).

Viron kouluissa uskonnonopetus *usundiõpetus* on valinnaisaine, jota opiskellaan vain joissakin kouluissa. Toisaalta on pula pätevästä opettajista ja toisaalta oppilaat pelkäävät kiusaamista. Jotkut vanhemmat puolestaan eivät hyväksy uskonnon ekumeenista opetussuunnitelmaa. (Valk 2002, 98–99, 165; Ringvee 2011, 44; Schihalejev 2012, 274). EUU 2015 kaikista

vastaajista uskonnonopetusta kannatti 67% koulun varsinaisena tai valinnaisaineena. Lähes saman verran (71%) uskonnonopetusta kannatettiin niiden vastaajien parissa, jotka määrittelivät itsensä kristityiksi. Vastustus koulussa annettavaa uskonnonopetusta vastaan oli kuitenkin kasvanut vuodesta 2010. (Telpt 2016, 87). Yläkoulun uskonnonopetusta pidettiin tärkeämpänä kuin alakoulussa ja päiväkodissa. Alakoulun 1–3-luokkien uskonnonopetusta kannatti 26% kaikista vastanneista, kristityistä vastaajista kuitenkin vain 40%. (Telpt 2016, 87).

Viron kristillisissä yksityiskouluissa on tunnustuksellinen uskonnonopetus *usuõpetus*. Kristillisiä kouluja ovat esimerkiksi Tallinnan Toomkool, Kaarlin seurakunnan päiväkotit ja alakoulu Tallinnassa sekä Tarton Luterilainen Peetrin koulu. (www.eelk.ee/haridus; <http://tallinnatoomkool.ee>; <http://www.kaarlikogudus.eu/kaarlike/index.php>; <http://www.luterlik.edu.ee>. Luettu 3.3.2016).

EUU 2015 mukaan 48% vironkielisistä määrittelee oman uskonsa riippumattomaksi institutionaalisista uskonnonmuodoista. (Altnurme 2016, 164). Virolaiset kadottivat kristillisen identiteettinsä neuvostoaikana, kun yhteiskunta kävi uskontoa ja kirkkoa vastaan ja moraaliarvot muuttuivat.

Neuvosto aika ja yhteiskunnan maallistaminen

Toisen maailmansodan jälkeen (1944–1991) Viro liitettiin osaksi Neuvostoliittoa ja maahan tuotiin marxilais-leniniläinen maailmankatsomus sekä sosialistinen, ateistinen kasvatusjärjestelmä. Poliittisia päätöksiä ja toimia perusteltiin tieteellisistä lähtökohdista käsin, myös uskontokysymyksiä ja kirkonvastaisia tekoja. Uskonto vanhana jäänteenä ei sopinut moderniin maailmankatsomukseen. (Repo 2002, 152; Remmel 2008, 251–254). Kirkkoa vastaan aloitettiin propagandakampanjat, jossa erityisesti evankelis-luterilainen kirkko määriteltiin riistäjien kirkoksi. Neuvostoideologia luokkataisteluneen löysi vastakaikua Viron kansallisesta historiasta, jossa luterilainen kirkko oli saksalaisen yläluokan kirkko ja kansa saksalaisten maanomistajien omaisuutta.

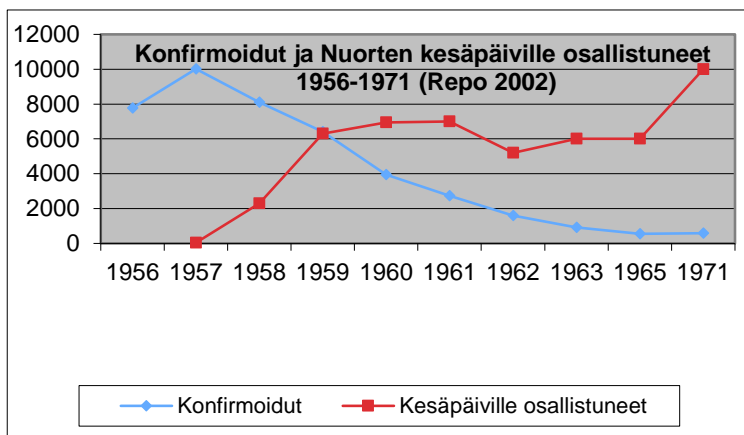
Neuvostoajan alussa ateistista ideologiaa opetettiin pääasiassa luennoilla, joihin työssä käyvien aikuisten edellytettiin osallistuvan. Myöhemmin otettiin käyttöön myös hallinnolliset menetelmät alistamalla kaikki uskontoa koskevat asiat uskontoasiain asiamiehelle. (Repo 2002, 89, 93–95.) Kirkot ja uskonnolliset yhteisöt menettivät lailliset oikeutensa, veroja korotettiin, seurakuntia lakkautettiin ja liitettiin yhteen, eikä uskonnollisen kirjallisuuden painamista enää sallittu. Lasten ja nuorten uskontokasvatus kiellettiin vankeusrangaistuksen uhalla. Vuonna 1947 rippikoulun alaikäraja määritettiin 18 vuotta ja vuonna 1949 rippikouluopetus kiellettiin kokonaan. (Valk 2002, 60–61; Remmel 2011, 37–45.)

Yhteiskunnan tavoitteena oli korvata uskonto modernilla, uskonnottomalla maailmankatsomuksella. Kristilliset perinteet ja juhlat korvattiin uusilla neuvostoperinteillä ja valtiollisilla juhlilla. Kansainvälistä solidaarisuuspäivää juhlittiin toukokuussa ja Lokakuun vallankumousta marraskuussa suurin paraatein, jotka järjestettiin katolisen kirkon kulkueiden malliin. Pyhi-mysten kuvien sijaan kulkueissa kannettiin politbyroon jäsenten kuvia. Kansan tuli kunnioittaa Leniniä, neuvostosankareita ja puolueen johtajia. (Värä 1990, 116; Altnurme 2005, 70; Remmel 2008, 256–257). Kristillisten pyhäpäivien tilalle luotiin näyttäviä juhlapäiviä, esimerkiksi Voiton päivä, Naisten päivä ja Työn päivä. Luotiin myös sisällöltään uusia ideologisia merkkipäiviä

kuten lasten kevätpäivät, armeijaan lähtöjuhla, sekä erilaiset ensimmäisen tai viimeisen työpäivän juhlat. Erityisesti yhteiskunta asettui joulua vastaan, korvaamalla sen uskonnottomalla uudenvuodenjuhlalla *näärid*. Perinteiset joululaulut sanoitettiin uudelleen karsimalla pois niiden kristilliset sanat ja sanoma. Joulupukin sijaan tarjottiin hassutteleva uudenvuodenukko *nääri-vana*. (Liiman 2001, 23–24; Valk 2002, 60–61; Remmel 2008, 256–257.)

Kirkkoa ja uskontoa vastaan käytiin myös tieteellisin metodein. Uskonnollisuuden perustaa selvittämällä arvioitiin, että kirkon ja uskonnollisuuden säilymistä kansan parissa tukivat erityisesti ihmisen elämäkaareen liittyvät kirkolliset toimitukset kuten kaste, rippikoulu ja konfirmaatio, kirkollinen avioliittoon vihkiminen sekä hautaan siunaaminen. Näille alettiin kehittää sekulaareja vastineita, joita testattiin erityisesti Neuvosto-Virossa ja Neuvosto-Liettuassa. (Altnurme R. 2001, 70; Salo 1995, 155; Remmel 2011, 37–38; Kääriäinen 2004, 166–167.) Kirkollisen avioliittoon vihkimisen tilalle luotiin siviilivihkiminen Onnenpalatsissa. Luovuttiin vihkisormuksista, valkoisista hääpuvuista ja juhlavasta pukeutumisesta. Siviilihäiden järjestäjäksi muodostettiin uusi ammattiryhmä, *pulmainsa* tai *isamees*, joka ohjasi hääjuhlan lauluineen ja leikkeineen. Hautajaisten toimittajaksi tarjottiin hautaustoimistojen kautta maallikko, *ilmalik*. Rippikoulu ja konfirmaatio korvattiin Nuorten kesäpäivillä *Noorte suvepäevad*. Uskonnonvastaisessa kamppailussa pidettiin erityisen tärkeinä aikuistumiseen ja avioliiton solmimiseen liittyviä perinteitä sekä elämän päättymiseen liittyviä hautajaisia ja hautausmaapäiviä. Yhteiskunta tuki uuden, uskonnottoman riitin valinnoita, esimerkiksi siviilivihkimisen valinnut nuoripari sai asunnon tai rahaa. (Repo 2002, 109–111; Remmel 2008, 256, 263.)

Nuorten kesäpäivien esikuvana oli Itä-Saksan nuorison ateistinen aikuistumisriitti, *Jugendweiche* (Köntti 1984, 42–43; Repo 2002, 106). Kymmenessä vuodessa Nuorten kesäpäivät syrjäyttivät rippikoulun ja konfirmaation niin, että jopa niiden merkitys unohtui (Kuvio 1). Luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia, sillä Kesäpäiville osallistuttiin useaan kertaan, konfirmaatio puolestaan on ainutkertainen kirkollinen toimitus.

Kuvio 1: Konfirmoidut ja Nuorten kesäpäiville osallistuneet vuosina 1956–1971.

Kyyditysten ja pakkokollektivisoinnin jälkeen rippikoululaisten määrä väheni, mutta kasvoi jälleen 1950-luvulla Stalinin kuoleman ja Siperiaan kyyditettyjen paluumuuton jälkeen. Huippuvuodeksi muodostui vuosi 1957, jolloin Luterilaisessa kirkossa konfirmoitiin 10 017 rippikoululaista. Rippikoulun ja konfirmaation merkitys oli vielä niin suuri, että myös monia kommunistinuoria konfirmoitiin, tosin salaa, kaukana kotipaikkakunnaltaan. (Repo 2002, 109.) Vuosina 1959–1964 vahvistettiin ateistisia kampanjoita ja lopetettiin paluumuutto Siperiasta, jonka vuoksi konfirmoitavien määrä väheni jälleen (Anepalo & all 2008, 45–48; Remmel 2008, 254).

Viisikymmentä vuotta Neuvosto-Viron kasvatusta ja opetustyön perustana oli marxilais-leninistinen ideologia, erityisesti tieteellinen ateismi. Ateistinen opetus kuului kaikille ja kaikenikäi-

sille kansalaisille päiväkodeissa ja työpaikoilla. Koululaisten tuli kuulua kommunistiseen järjestöön; alakoulussa Lokakuun lapsiin *Oktoobrilapsed*, yläkoulussa Pioneereihin *Pioneerid* ja lukiossa Komsomolin nuorisjärjestöön *Komnoored*. Nuorisolle järjestettiin ABC-kurssi, joka huipentui Nuorten kesäpäiviin, kuten rippikoulu konfirmaatioon. Kommunistiseen puolueeseen liittyminen ei ollut pakollista, mutta usein puolueen jäsenkirja helpotti työpaikan tai asunnon saamista. (Remmel 2008, 251; 260–261; Päiviö & Soom 2012, 77–86.)

Lapsi- ja nuorisjärjestöillä oli omat rintamerkinsä, joita pidettiin koulussa ja paikkakunnan tärkeissä tapahtumissa. Lokakuun lasten eli alakoululaisten tähtimerkki (Kuva 1). Punaisen tähden sisällä oli Leninin lapsuudenkuva. Pioneereille eli yläkoululaisille kuului punainen huivi ja liekkimerkki (Kuva 2). Punaisen tähden keskellä oli Leninin kuva ja sanat: "Aina valmiina!" Lippumerkkiä kantoivat Komsomoliin kuuluvat nuoret. Punaisen lipun keskellä oli Leninin kuva ja lyhenne: "VLKSM" eli Komsomol, Yleisliittolainen Leninin Kommunistinen Nuorisoliitto. (Kuva 3).

Kuva 1: Alakoululaisten tähtimerkki

Kuva 2: Yläkoululaisen liekkimerkki

Kuva 3: Komsomoliin kuuluvien nuorten lippumerkki

Neuvostoaikana omien ajatuksien tai mielipiteiden ilmaiseminen ei ollut mahdollista. Julkista tilaa valvottiin ja sitä hallitsi vain neuvostovallan retoriikka ja säännöt. Julkisen ja yksityisen alan vastakkaisuus synnytti kaksinaismoraalia ja -ajattelua, sillä piti sopeutua elämään vastakkaisen arvojen ja sääntöjen maailmassa. Neuvostoaikana vastarinta *vastupanu* ja kaksinaismoraali *topeltnõtlemine* vähensivät henkistä painetta ja vahvistivat alistumattomuuden ja riippumattomuuden tunnetta. Vastarinta oli hiljainen vastalause neuvostomiehitykselle, oman kielen, kulttuurin ja kansallisen identiteetin säilyttämiseksi. Itsenäisen Viron aika *Eestiaeg* eli salaisessa muistissa ja piilossa olevissa asioissa kuten kielletyssä kirjallisuudessa ja Viron sini-musta-valkoisessa lipussa. Vastarinta oli kätketty tapa olla virolainen. (Altnurme 2005, 74; Ringvee 2011, 30–31.)

Koulussa koululaisten vastarinta kiteytyi huivipakkoon. Koululaiset kutsuivat punaista pioneerihuivia *kaltsuksi* eli lumpuksi tai rätiksi. Pioneerihuivin käyttöä valvottiin koulussa, mutta

usein se “unohtui”. Tarkastuksen jälkeen varsinkin pojat rutistivat huivinsa suureleisesti takaisin taskuunsa. Valtion ideologian ilmenemismuotojen hävittäminen, solvaaminen tai pilkkaaminen oli rangaistava teko, siten se loi myös mahdollisuuden osoittaa neuvostovastaisuutta. (Altnurme 2005, 71.)

Neuvostoyhteiskunnan aikuistumisriitti, Nuorten kesäpäivät

Ensimmäiset Nuorten kesäpäivät järjestettiin vuonna 1957 Paidessa, Väätšan kunnassa Neuvosto-Virossa. Paikallisten puolueen jäsenten tavoitteena oli tukea ideologisesti nuorison kommunistista kasvatusta. Ensimmäisille Kesäpäiville osallistui 39 alle 30-vuotiasta nuorta kolmesta eri kolhoosista. Seuraavana vuonna puolue suositteli samanlaisen nuoriso-ohjelman järjestämistä koko maassa, samaan aikaan perinteisen, Luterilaisen kirkon rippikoulun kanssa. Seuraavana vuonna kesäpäiville osallistui jo 2200 nuorta. (Anepalo & al. 2008, 45–48; Repo 2002, 108–109.)

Nuorten Kesäpäivät muodostuivat nopeasti osaksi nuorisokulttuuria, neuvostoyhteiskunnan aikuistumisriitiksi. Kesäpäivien 2–3-päiväinen telttaleiri päättyi juhlaan, kuten rippikoulu päättyi konfirmaatioon. Leirin ohjelma suunniteltiin nuoria houkuttavaksi: järjestettiin konsertteja, kutsuttiin kuuluisia vierailijoita, pidettiin tanssikursseja ja tehtiin retkiä. (Kuva 4) Nuoria opastettiin myös aikuisuuteen kuuluvissa tiedoissa ja taidoissa kuten kodinhoidossa, pöytätaivoissa ja hygieniassa. Kullekin kesälle suunniteltiin omat lippalakit ja pinssit, iltanuotilla laulettiin Kesäpäivälauluja. (Www.erm.ee. 2.3.2015; Anepalo & al. 2008, 45–48.) Vieraiksi kutsuttiin nuoria neuvostotasavalloista ja muista sosialistisista maista. Kesäpäivät suunnattiin erityisesti keskikoulunsa lopettaneille, vironkielisille nuorille. Työläisnuoret jäivät syrjään, sillä pelättiin ”jo elämää nähneiden nuorten” esimerkin turmelevan nuorison ihanteita ja moraalialia. Monilla paikkakunnilla leirille ilmaantui kuitenkin myös paikallisia työläisnuoria, josta aiheutui yhteenottoja tai juopottelua. Toisaalta virallisen ideologian mukaan juuri nämä työtä

tekevät neuvostokansalaiset olivat neuvostoideologian tukipilari. (Remmel 2008, 258–259.)

Kuva 4: Nuorten kesäpäivien telttaleiri Võrussa. Kuva julkaistu omistajan luvalla.

Nuorten kesäpäivien päätösjuhla mukaili Luterilaisen kirkon konfirmaatiota juhlavaatteineen ja -kulkueineen. Satojen nuorten paraati kulki esimerkiksi kaupungin torille tai erityisen kauniille paikalle. Tytöt pukeutuivat valkoiseen leninkiin ja pojilla oli tumma puku. (Kuva 5) Puolueen johtajat ja nuorten edustajat pitivät juhlapuheita, laulettiin ja soitettiin sekä kuultiin suosittujen artistien esityksiä. Kesäpäivien osallistujat

saivat osallistumistodistukset (Kuvat 6), ja sukulaiset ja ystävät toivat kukkia. Erityisesti 1960-luvulla todistus tarvittiin, jotta pääsi opiskelemaan yliopistoon. Juhlan jälkeen aikuistuneet nuoret saivat kukkia, otettiin valokuvia ja illalla tanssittiin.

Kuva 5: Nuorten kesäpäivien juhlakulkue 1970 Kuressaaressa. Kuvakaappaus Hannele Päiviö.

Kuva 6: Nuorten kesäpäivien todistusten jako Taevaskoda, Võru. "Liitykööt nuorten ahkerat kädet yhteen, säteilköön onni ja valoisa tulevaisuus". Kuva julkaistu omistajan luvalla.

Nuorten kesäpäivien päätösjuhla oli neuvostoyhteiskunnan sekulaari aikuistumisriitti ja sosialistisen kasvatuksen päätöstahtuma, jossa juhlittiin keskikoulunsa päättäneitä, poliittisesti täysinoppineita, aikuistuneita neuvostokansalaisia. Ohjaajille painotettiin, että Nuorten kesäpäivät ovat kaunis neuvostoperinne, ne eivät saaneet muodostua vain taisteliksi kirkollisia toimituksia vastaan. (Remmel 2008, 258.) Neuvosto-Viron luterilainen kirkko ei kieltänyt Kesäpäiville osallistuneita nuorilta mahdollisuutta myös konfirmaatioon kuten Itä-Saksassa, jossa kirkko kieltäytyi konfirmoimasta nuorisovihkimykseen osallistuneita (Köntti 1984). 1970-luvun lopulla Nuorten kesäpäivät alkoivat menettää omaleimaisuutensa. 1980-luvun kansallinen

herääminen ja Gorbatshovin uudistuspolitiikka *perestroika* heijastui myös nuorison kriittisissä asenteissa.

Jo 1970-luvulla Nuorten kesäpäivät alkoivat menettää omaperäisen merkityksensä. Valtiolliset tapahtumat määräsivät yhä enemmän Kesäpäivien teemasta ja sisällöstä. Tämä näkyi julisteiden ja banderollien tunnuslauseissa, esimerkiksi vuonna 1967 tunnuksena oli ”Olemme kanssasi, vallankumous” ja seuraavana vuonna ”Sinun kanssasi leniniläinen *komsomol*.” Vuoden 1970 tunnuslause oli ”Uskolliset Leninin opetukselle”. Kesäpäivien ohjelmassa ei ollut enää mitään erityistä verrattuna tavallisiin urheilu- tai *komsomol* -leireihin eli *malevaan*. Nuorison uudet vapaa-ajanvieton mahdollisuudet, esimerkiksi disko, alkoivat houkutella eikä leirielämä enää kiinnostanut. Kesäpäivistä muodostui lähinnä ensimmäinen, lähes julkinen alkoholin nauttimisen paikka, jonka kansa nimittikin puskarippikouluksi *võsaleer*. (Rommel 2008, 258; Repo 2002, 108.)

1980-luvun alussa Nuorten Kesäpäivät elpyivät jälleen. Neuvostoyhteiskunnan murroksen myötä myös nuoret aktivoituivat ja ohjaajat joutuivat vastaamaan osallistujien ajankohtaisiin kysymyksiin. Poliittinen ilmapiiri muuttui niin, että Kesäpäivillä jopa parodioitiin neuvostoai-kaa sekä Nuorten Kesäpäiviä ja nostettiin salkoon Viron sini–musta–valkoinen lippu. Muutoksesta kertoi myös se, että vuonna 1989 järjestelytoimikuntaan oli kutsuttu mukaan myös kirkon edustaja Järvamaan kirkkoherra Harald Meri. (Www.erm.ee/Suvepäevad; Anepalo & all 2008, 45–48).

Kommunistisen nuorisoyhdistyksen aloitteesta syntyneet Nuorten Kesäpäivät eivät pystyneet uudistumaan riittävästi yhteiskunnan murroksessa. Viimeiset Kesäpäivät järjestettiin vuonna 1990 Paidessa, samassa kaupungissa, jossa ne olivat saaneet alkunsa 33 vuotta aikaisemmin. Viron itsenäisyyden palauttaminen tapahtui vuonna 1991.

Tutkimustehtävä, aineisto ja tutkimusmetodi

Tutkimustehtävänä oli selvittää, minkälainen oli Neuvosto-Viron sosialistinen aikuistumisriitti Nuorten kesäpäivät, erityisesti nuoren kokemuksena. Tutkimusaineiston muodostivat vuosina 2014–2015 eri puolilla Viroa tehdyt haastattelut. Informanttien löytäminen oli vaikeaa, sillä monet kieltäytyivät haastattelusta. Neuvostoajan asioiden muistelu ja mieleen palauttaminen ei kiinnostanut. Lopulta löytyi 13 informanttia tuttavien, ystävien ja facebookin kautta. Informantit edustavat eri vuosikymmenten neuvostonuoria, sillä haastattelun aikana heistä neljä oli alle 50-vuotiasta, neljä 50-59, kaksi 60-69 ja kolme yli 70-vuotiasta. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluna, usein katseltiin myös valokuvia Kesäpäiviltä. Haastattelut litteroi Kaido Soom, ja vironkieliset lainaukset suomensi Hannele Päiviö.

Haastatteluaineistosta poimittiin narratiiveja kouluajasta, kodin perinteistä ja juhlista sekä kokemuksista Nuorten kesäpäivillä (Polkinghorne, 5–23; Heikkinen, H.L.T. 2002, 13–28; Sääntti J. 2004). Aineistolähtöisen luokittelun lähtökohdaksi valittiin kotitausta, ja kunkin informantin elämäntarina profiloitiin tiivistämällä. Narratiiveja tarkasteltiin kolmen eri ulottuvuuden kautta: lapsuus- ja koulu-aika, kodin perinteet ja juhlat sekä kodin suhtautuminen yhteiskunnan ideologiaan.

Informanttien kertomuksia tarkasteltiin neuvostoajan viitekehyksessä, vaikka eri vuosikymmenet olivat erilaisia: Neuvostomiehityksen ensimmäisiä vuosikymmeniä leimasivat Stalinin

vainot ja pakkomaallistaminen. 1960-luvulla, niin sanotun suojasään aikana Siperiaan karkotetut pääsivät palaamaan kotiin ja konfirmoitujen määrät kasvoivat. 1970-luvun pysähtyneisyyden aikana kirkon ja uskonnonvastaiset toimet kiristyivät uudelleen, ja 1980-luvun loppupuolella alkoi suuri yhteiskunnallinen murros. (Altnurme 2005, 71; Ringvee 2011, 30–32.)

Aineiston analyysissä käytettiin induktiivista eli aineistolähtöistä analyysitapaa, ja tulokset esiteltiin tyypittelemällä. Erityisesti huomio kiinnitettiin siihen, millaisia merkityksiä informantit itse antoivat kokemuksilleen.

Kolme erilaista neuvostonuoren tarinaa

Haastatteluaineistosta muodostui kolme erilaista kasvutarinoiden kategoriaa, joissa nuoren kotitausta oli erilainen: 1. Kotona vaiettiin, 2. Kotona oli toiset arvot ja 3. Paluumuuttajat (Taulukko 1.) Tekstinäytteessä seurataan pääosin yhden tai kahden tyypillisen edustajan kertomusta, joita tarvittaessa täydennetään muiden kertomuksilla. Tekstinäytteiden kautta informantin oma kertojanääni pääsee kuuluville.

Taulukko 1: Kolme erilaista neuvostonuorityyppiä (f13)

	Kotona vaiettiin (7)	Kotona toiset arvot (4)	Paluumuuttajat (2)
Koulu-aika	Mukava lapsuus Kotona vaiettiin	Piti oppia, mitä saa kertoa koulussa Kristitty perhe	Lapsuus Siperiassa Eriarvoisuus, köyhyys, häpeä
Kodin perinteet ja juhlat	<i>Näärid</i> Uudenvuodenjuhla Pioneeria ei juhlittu Nuorten kesäpäiville osallistuttiin, salaa	Kotona vietettiin joulua Kesäpäivät = puskarippikoulu, salaa osallistuttiin Joku myös rippikouluun	Kotona vietettiin joulua Nuorten kesäpäiville osallistuttiin, loma Halu rippikouluun
Kodin suhde yhteiskunnan ideologiaan	Yhteiskunnan myötäily, kotona vaiettiin Omat johtopäätökset	Yhteiskunnan myötäily, kotona puhuttiin toisin Kaksinaismoraali <i>Eestiaeg</i> , erityisarvo Komsomoliin vanhempien kauhuksi	Yhteiskunnan myötäily, kotona toiset arvot Piti sopeutua alistumalla
Tyyppi	Omien johtopäätösten tekijä	Sopeutuja	Alistuja

Kotona vaiettiin

Kotona vaiettiin –kategoriassa tyypillistä oli se, että kotona myötältiin ympäröivää yhteiskuntaa eikä otettu kantaa ideologisiin asioihin. Kouluaikana lapset osallistuivat kommunististen lapsijärjestöjen toimintaan, ja he kasvoivat ”iloisina Lokakuun lapsina” täysin tietämättöminä Viron tasavallasta ja itsenäisyyden ajasta, kyydityksistä tai elämästä ulkomailla. Kotona ei puhuttu mitään läheisten perheenjäsenten joutumisesta vankileirille. Toisaalta informantin perheen kuuluminen kommunistiseen puolueeseen tarjosi lapselle etuoikeuksia lomineen ja harrastuksineen.

Omasta puolestani voin sanoa, että minut kasvatettiin täydellisen tietämättömänä Viron tasavallasta. Ja jonkin aikaa minä uskoin vilpittämästi, että on mukava päästä Lokakuun lapseksi ja myös pioneereihin liityin vilpittömästi. Meidän perhe ei rohennut kertoa minulle ja sisarelleni, että ukki oli vankileirillä ja isäkin oli vankileirillä, he yksinkertaisesti pelkäsivät. Minulle valkeni vasta silloin, kun kävin keskikoulua se, että on olemassa myös toisenlainen maailma. Se oli todella iso shokki. (Ylle)

Vanhemmat olivat opettajia ja he eivät työpaikan menettämisen pelossa puhuneet Viron tasavallan ajasta, semmoisesta, mitä oli ollut aiemmin. (Randar)

Minusta elämä [neuvostoaikana] oli täysin koulukeskeinen, opiskelin aika paljon. Minä lähdin keskikouluun Pärnuun. Se oli iso muutos. ... Muoti, farkut ja mitä muualla ei saatu, olikin saatavilla kaupungissa. Minulla ei ollut niitä asioita, mitä muilla oli. (Jaan)

Voin sanoa, että olin tyytyväinen lapsuuteeni. Sain olla maalla mummon luona ja uida mielin määrin meressä. Vanhempani olivat tavallista ahkerampia ja niin äiti kuin isäkin ansaitsi hyvin. Minulle tarjoutui musiikkikoulutus, joka ei ollut ollenkaan tavallista. Minä sain kunnollisen koulutuksen. Olen onnellinen neuvostoaajan lapsi. Isä kuului puolueeseen ja minäkin liityin luonnollisesti pioneereihin ja Kom-somoliin sen ajan vaatimusten mukaan. Mitään painostusta erityisesti ei ollut. (Jaanika)

Pakollinen pioneerihuivin käyttö koulussa sekä monumenttien kultti eli kunniavartiot sankarihautoilla olivat jääneet mieleen ikävinä muistoina. Vaikka perhe osallistui julkisesti neuvostoperinteisiin, koululaisen kotona ei juhlittu esimerkiksi uutta pikkupioneeria. Asiaa ei selitetty eikä siitä puhuttu, lapsi ymmärsi vasta myöhemmin.

Neuvostoajasta on minun mieleeni syöpynyt jatkuva sankarihautausmaiden ja hautojen siivoaminen ja lasten kunniavartiot. Meidän kylässä oli ja on vieläkin vaupussodassa kaatuneiden yhteishauta. ... Lapsuudesta muistan kunniavartiot, jossa meidän piti seistä säässä kuin säässä valkoisissa puseroissa ja [pioneeri] huivit kaulassa. Muistan huolestuneet äidit seisomassa pensaiden takana lämpimissä takeissaan. He pelkäsivät lasten puolesta. Monumenttien kulttiin jouduin pienestä pitäen. (Ylle)

Olin pioneerilapsi. Kun koulussa saatiin pioneerihuivit, se oli juhlallinen tapaus. Monet kaverit kertoivat, että kotona on juhla... kakkua ja vieraita ja juhlitaan yhdessä... minäkin odotin sitä, mutta meillä ei ollut mitään. Kun tulin kotiin, ihmettelin, sillä ei ollut kakkua eikä juhlaa. Sitä piti itkeäkin... Vanhemmat eivät selittäneet sitä sen kummemmin ”meillä tätä ei juhlita.” Päättelin itse ja myöhemmin ymmärsin. (Allan)

Kotona vaiettiin –kategoriassa myötältiin neuvostoyhteiskuntaa sen uusine juhlaineen. Joulun sijaan kotona vietettiin uudenvuoden kuusijuhlaa *näärid*. Kuusijuhlaan kuului uudenvuodenukko *näärivana*, hassu vanha mies, joka vieraili kouluissa. Perinteiset joululaulut korvattiin neuvostoajan uusilla, uskonnottomilla lauluilla *näärilaulud*. Jouluaikaan piti tehdä pitkiä työpäiviä niin, että jouluvalmisteluihin ei juuri jäänyt aikaa. Kuitenkin maaseudulla vietettiin jouluakin, salaa, suljettujen ikkunaverhojen takana.

No, joulukuusi oli siirretty ja sitä kutsuttiin *nääriksi*, se oli ennen uutta vuotta. Jouluteemaa vältettiin koulussa. Osa joulutavoista oli hivutettu sujuvasti vuodenvaihteseen, esimerkiksi lahjat. Joulukuusi oli monissa lauluissa korvattu *nääriksi* ja niin laulettiin. (Jaan)

Meillä vietettiin joulukuusi, kuusikin tuotiin sisään, verhot olivat ikkunan edessä. Valvojat kävivät tarkastamassa koteja. Joulun sijaan juhlittiin vuodenvaihtetta ja silloin tuli *näärivana*. Lahjat pantiin kuusen alle. Pääsiäisenä värjättiin munia... (Allan)

Pioneeriaikana nuorten suhtautuminen yhteiskunnan ideologiaan muuttui, sillä maailma alkoi avautua toisenlaisena kuin koulussa opetettiin. Ulkomaisten kuorojen vierailut ja tutustuminen ulkomaalaisten nuorten kanssa synnyttivät oivalluksen rajojen takana olevasta maailmasta. Maaseudulla varttuneet puolestaan löysivät kiellettyjä kirjoja ja lapsuutta varjostanut salailu alkoi paljastua. Koulun sotilaallis-isänmaalliset kulkueet herättivät vastustusta eikä punaista huivia enää kannettu ylpeänä. Maaseudulla pioneerihuivin käyttöön suhtauduttiin joustavammin, sitä edellytettiin vain tietyissä juhlatilaisuuksissa tai silloin, kun huivin käyttöä kontrolloitiin.

Keskikoulussa kanssakäyminen muiden nuorten kanssa auttoivat silmien avautumisessa ja ymmärsin, että Neuvostoliitto ei ole sitä, mitä sanotaan. (Randar)

Ruotsi, sinne ei ollut mahdollisuutta [mennä], mutta sai mennä Puškiniin tai Pietarhoviin. Ne olivat todella kauniit paikat, mutta puoli maailmaa oli suljettu ... kun rajat alkoivat vähän avautumaan ja ulkomaiset ryhmät tulivat esiintymään, odotimme konserttitalon oven takana ja ystäväystyimme heidän kanssaan ... he eivät osanneet aavistaakaan, että jotkut virolaiset tulevat ja alkavat tehdä ystävyystä ... kysyimme nuotteja ja saatiinkin niitä. Muistan, että tyttö, johon tutustuin oli Nancy, lähetin hänelle kirjeen, joissa kerroin meidän oikeasta elämäntilanteesta. Englannin kielen opettaja tulkkasi kirjeen. Sitten menin satamaan ja pyysin suomalaisia tätejä laittamaan kirjeen postiin. (Jaanika)

Meillä oli kaveripiiri. Perustimme bändin. Koulussa oli yksi poika, joka antoi luettavaksi kiellettyjä kirjoja. Hän näytti [presidentti] Pätsin ja [kenraali, Viron itseinäisyystaistelun sotilaallisen johtajan] Laidonerin kuvat. Laitoin Laidonerin kuvan

kotona seinälle. Muistan vieläkin äidin säikähdyksen. Äiti repi kuvan seinältä ja huusi, haluatteko te joutua vankilaan ... siihen hetkeen asti, minähän olin maalla kasvanut lapsi, en kyllä ollut ymmärtänyt, että se elämä, jota elän, oli jossain määrin valheellinen. Me olimme niin lapsellisia. (Ylle)

Minä aloin vahvasti protestoida järjestöihin kuulumista vastaan, enkä vain minä, vaan myös luokkakaverini. Liityimme Lokakuun lapsiksi iloiten. Pioneeriaikana tapahtui muutos. Meidän koulussamme vallitsi sotilaallis-isänmaallinen vakaumus. Ne mielettömät sulkeiset ja osallistumiset malevassa olivat asioita, mitä en ymmärtänyt. Muistan, miten syntyi mieletön protesti kaulahuivin pitämistä vastaan. Siitä rangaistiin. Pojan ryttäsivät sen [kaulahuivin] taskuunsa. Minä en tuntenut enää ylpeyttä kaulahuivista. Koko minun koulu-aikaani häiritsevä elementti oli se, että alakoulussa suurin huomio kiinnitettiin sotilaallis-isänmaallisiin tapahtumiin. (Ylle)

Liityin pioneereihin neljännellä luokalla ja sitä kesti seitsemännelle luokalle asti. Maaseudulla tavallisesti huivia ei pidetty. Kun tiedettiin, että kontrolli on tulossa, silloin sen saattoi ottaa taskusta ja panna kaulaan ... Oli tietyt juhlalliset tapahtumat, missä se [pioneerihuivi] oli pakollinen. Sille ei voinut mitään ja niin panimme sen kaulaan. (Jaan)

Neuvostoaikana opintojen aloittaminen yliopistossa edellytti kuulumista kommunistiseen nuorisjärjestöön. Kotona vaiettiin –kategoriasa kommunistiseen nuorisjärjestöön kuulumisen kertoi sopeutumisesta yhteiskunnan vaatimukseen ja opiskelupaikan varmistamista. Komsomoliin liityttiin edistämään omia uramahdollisuuksia. Toisaalta opettaja painosti oppilaitaan liittymään nuorisjärjestöön uhkaamalla opiskelupaikan menettämällä. Puolue myönsi ansiopisteitä niille opettajille, jotka rekrytoivat kaikki oppilaansa kommunistisen järjestön jäseniksi. Kaikki eivät kuitenkaan liittyneet ja näiden nuorten rohkeutta ihailtiin.

Kommunistinuorena oleminen ei ollut enää ihanne. Liityin kommunistinuoriin vain siksi, että saisin tehdä omaa uraani. Se oli minun motiivini. Leninin, Stalinin ja punaisen ihannointia minulla ei ollut. Opimme isänmaalliset laulut, kun opiskelin kuoronjohtajaksi. (Jaanika)

Minun luokallani kaikki olivat pioneereja, paitsi kaksi, jotka kieltäytyivät liittymästä Komsomoliin. Täytyy häpeäkseni tunnustaa, että minulla ei ollut rohkeutta kieltäytyä. Kun soitin bändissä, niin koulun johtaja uhkasi, että jos sattuu jotakin sopimatonta, kirjoitan sinulle semmoisen paperin, että sinua ei oteta yliopistoon. Mutta minä halusin maalta pois ja yliopistoon. Mutta niitä kahta luokkakaveria, jotka eivät liittyneet komsomoliin, minä ihailin. Arvostin heidän rohkeuttaan. Yksi poika, jolla oli vahvat mielipiteet, ei päässytkään yliopistoon. (Ylle)

Nuorten kesäpäiville haluttiin mukaan, vaikka salaa vanhemmilta. Keskikoulunsa päättäneet nuoret kokoontuivat Kesäpäiville viettämään vielä aikaa yhdessä luokkakavereiden kanssa. Ideologia ja poliittiset luennot eivät olleet tärkeitä. Tärkeämpää oli vapauden tunne, yhteislaulut ja kilpailut, salaiset viinapullot metsässä sekä valvominen nuotiolla tai teltassa kavereiden kanssa. Jotkut karkasivat leirin viimeisenä iltana ja päätyivät kirkkoon, myös karkumatka säilyi mielessä hyvänä muistona. Monet nuoret osallistuivat Kesäpäiville useita kertoja, Jaanika kahdesti.

Pääsin keskikoulusta vuonna 1971 ja olin 18-vuotias. Niin tulivat myös Nuorten kesäpäivät, jotka olivat sääntönä keskikoulunsa lopettaneille. Voi olla, että mukana oli myös työssä olevia nuoria. Ennen keskikoulun päättymistä sinne ei päässyt. Siellä olivat siis 18–21-vuotiaat nuoret ... Nukuttiin teltoissa, oli yöelämää, tyttöjä ja otettiin napsuja. Siellä oli vierailijoita, kirjailijat, komsomol työläiset. Enimmäkseen oli salaa viinan ottaminen. Kerran meidän teltassa, kerran tyttöjen teltassa, semmoista mukavaa olemista. Bändit soittivat ... Riitoja ei ollut, kaikki olivat ystävällisiä. Arvelen, että suurin osa [luokkakavereista osallistui]. Se oli täysin tavallista, että sinne [Kesäpäiville] osallistui varmasti 90%. ... Kun tulin takaisin, niin naapurin setä sanoi, että nyt olet käynyt puskarippikoulun ja voit maata tyttöjen kanssa. Se oli minulle vieras sana, mutta hän sanoi niin. (Randar)

Oikeastaan meidän mielestä [Kesäpäivät] olikin mahdollisuus olla vielä kerran omien koulukavereiden kanssa koolla. Kun todistus oli taskussa, loppukokeet tehty, me tunsimme itsemme vähän vapaammiksi ... Oli kauniit ilmat. Me pelasimme palloa, ja vaikka alkoholi oli kielletty, meillä oli pullot mukana. Leiri oli lähellä metsää, joten me mentiin pienissä ryhmissä juomaan, puhuttiin kouluajoista, kesäsuunnitelmista ja tulevaisuudesta ... [illalla] oli nuotio. Pimeässä juotiin lähes avoimesti, kaikkien nähden. Koulu oli ohi, mitä he olisivat enää voineet meille. (Jaan)

Leiri kesti kolme päivää, kaksi yötä ja kolme päivää. Siellä oli koulujenväliset urheilukilpailut ja teatterin tekeminen. Mutta siellä oli myös luennot ... Muistan selvästi kaksi luennoitsijaa. Yksi oli tuonaikainen, Pärnun maakunnan kommunistisen puolueen varajohtaja ja hän puhui meille neuvostonuoren tehtävästä. Mitä reippaan neuvostonuoren pitää tehdä, kun on päättänyt keskikoulun? Minun mielestäni se oli kiinnostava teema, sillä KGB oli meiltä suljettu organisaatio. Yhden luennon piti KGB-upseeri puhtaalla vironkielellä ... kuitenkin välit kiristyivät nuorten ja upseerin välillä. Mikä riidan aiheutti? Se KGB mies, upseeri, puhui siitä, miten huonosti asiat on lännessä, kuinka huono on länsimaiden ideologia ja kuinka paha ihmisten on elää siellä. Ja kuinka oikeutettua on niiden ihmisten vangitseminen ja rankaiseminen, jotka väittävät, ettei asia ole niin. Muistan vieläkin tiukat kysymykset. Samalla KGB:tä pelättiin. Silti nähtiin, että kaikki neuvostovastaisimmat nuoret olivat hiljaa, sillä ehkä he jo tiesivät, että se oli turhaa. (Jaan)

Oli leirit, minun äitini ei antanut lupaa mennä. Pelkäsi, että tulen vauvan kanssa takaisin. Olin noin 19, kävin kaksilla Kesäpäivillä. Asuimme teltoissa. (Jaanika)

Muistan vieläkin jotkut poliittiset luennot, jotka olivat niin tappavan tylsiä, etten muista niistä mitään. Kesäpäiviin kuului vielä hauska yksityiskohta, että viimeisenä päivänä lähdettiin sieltä Ööbikuorusta käymään jossakin. Mukana oli joitakin luokkakavereita. Sattumalta tultiin Rõugen kirkkoon ja päätettiin osallistua jumalanpalvelukseen. Tietenkään ei ymmärretty siitä mitään. Mutta oli se kuitenkin ... en muista puhuttiinko me siitä keskenämme, mutta muistan, että olimme hirveän tyytyväisiä. Vasta jälkepäin olen ymmärtänyt, että se oli aika hullu tilanne. Että kommunistinuorena lähdin Kesäpäiville ja eniten mieleen jää salainen kirkossakäynti. Kukaan ei saanut tietää siitä, jonka vuoksi mitään pahaa siitä ei seurannut. Jostakin syystä parhaiten on säilynyt mielessä se jumalanpalvelus. (Ylle)

Kesäpäivien päätösjuhla oli jäänyt mieleen kansallisena juhlana puheineen ja tansseineen. Mikäli ei heti pääsyt opiskelemaan yliopistoon, armeijasta sai lykkäystä opintojen ajaksi.

Oli puheita, nuorilla omansa ja Komsomolin johtajilla omansa. ”Nuoret, koko maailma on edessänne, puolustakaa maatanne”. Ne, jotka eivät menneet yliopistoon, menivät armeijaan, kuten minä. Menin yliopistoon vasta armeijan jälkeen. Se oli tavallinen juhla, oli pöytiä ja ihmiset tanssivat. Muistan että ilma oli kaunis. (Ran-dar)

Kotona vaiettiin –kategoriassa tyypillistä oli se, että myötäiltiin yhteiskuntaa ja lapsia suojeltiin. Vanhoista ajoista, kuten Viron historiasta ei puhuttu eikä otettu kantaa neuvostoyhteiskuntaan. Perheen kipeistä asioista vaiettiin, kuten perheenjäsenten kyydityksistä vankileirille. Kaupunkilaiskodeissa vietettiin neuvostojuhlia, toisaalta pikkupioneeria ei juhlittu kotona, eikä sitä selitetty mitenkään. Puolueeseen kuuluminen nosti perheen elintasoja ja mahdollisti lapsen harrastukset. Lapset kasvoivat ”iloisina Lokakuun lapsina” täysin tietämättöminä erilaisesta maailmasta ulkopuolella.

Murrosiässä ymmärrys kasvoi ja nuori reagoi joko yhteiskuntaa tai omaa perhettä vastaan. Joku liittyi punkbändiin ja värjäsi hiuksensa vihreiksi, toinen solmi kontaktia ulkomaalaisten kanssa ja liittyi helluntaiseurakuntaan. Nuoren protesti murensi lapsuuden ahdistavaa vaikenemiskulttuuria ja joissakin perheissä alettiin puhua vaikeista asioista, myös perheenjäsenten aiemmin vaietuista kohtaloista.

Kotona toiset arvot

Kotona oli toiset arvot –kategoriassa tyypillistä oli se, että kotona pidettiin yllä toisia arvoja ja asioita kuin ympäröivässä yhteiskunnassa. Lapsia neuvottiin vaikenemaan kotiasioista ja puhumaan oikealla tavalla kodin ulkopuolella. Kodin arvoja tai perinteitä ei suoraan asetettu neuvostoarvoja vastaan, mutta kun sanottiin jonkin asian kuuluvan Viron itsenäisyyden aikaan eli Eestinaikaan *Eestiaeg*, se kertoi asian erityisestä merkityksestä. Lapset omaksuivat ympärillä vallinneen kaksinaismoraalin.

Ajattelin, että kaikilla oli se sama kaksinaismoraali ja meillä kotona asenteet olivat täysin toisenlaiset. Ja omaksuin itse mitään ajattelematta sen kaksinaismoraalin ja tiesin, missä ja mitä puhua. Minulle se ei ollut ongelma. Kiinnostavaa oli se, että minua ei koskaan ohjattu, että puhui siellä niin ja siellä näin, selvitin itse, missä voi puhua mitenkään. Kotona oli toisin. Kun siellä sanottiin, että se on eestinaikainen asia, ymmärsin, että se on jonkinlainen arvo. Kaikki alkaa kotoa. (Signe)

Kotona toiset arvot –kategoriassa lapset elivät kotona ja koulussa kuin kahdessa eri maailmassa. Kun koulussa opetettiin, että neuvostohallitus toi maahan sivistyksen ja kulttuurin, niin kotona puhuttiin kyydittämisestä. Lapsia neuvottiin sopeutumaan ja välttämään vaikeuksia koulussa. Kodin arvomaailmaan vaikutti perheen kristillinen tausta; jotkut perheenjäsenistä tai isovanhemmista olivat kristittyjä. Lapset oppivat vaikenemaan kotiasioista.

Minulla oli lapsen usko ja olen kiitollinen omalle kummilleni, joka on ortodoksinen pappi. Oli mukava mies. Hän oli erityinen, oma ja hänen polvelle saattoi kiivetä ja hän kertoi tarinoita ja juttuja. Mutta ei tuputtanut uskoa ... Kun olin koulussa, ymmärsin, että kaikille ei kannata kertoa, että mummo käy kirkossa. Ja kaikille ei

kannata kertoa myöskään Jeesuksesta, mutta lähimmät ystävät tiesivät. Siitä ei tullut ongelmia. (Tiiu)

Minä kasvoin perheessä, jossa meidän ukki oli pappi, joten me elimme kahdella eri tavalla, toinen oli se, mitä me oikeasti tiedettiin ja toinen, mitä me ulkopuolella nähtiin ... Minulle oli kerrottu, että kaikkia asioita ei voi puhua kodin ulkopuolella. Se oli selvää eloonjäämisen kannalta ... Se mitä koulussa puhuttiin, neuvostopropaganda, että Venäjän hallitus toi meille koulutuksen ja kulttuurin. Kun juttelit venäjänkielisten ihmisten kanssa, nämä olivat varmoja siitä, että he olivat pelastaneet meidät pimeydestä. Kotona puhuttiin kyydittämisestä .. Meille kerrottiin kotona, mistä voi puhua ja mistä ei. Esimerkiksi puhuttiin siitä, että historian tunnilla ei voi väittää vastaan opettajalle. Minun veljeni väitti vastaan ja siitä ei seurannut hyvää. (Maret)

Minuun se [kirkkoon kuuluminen] ei erityisesti vaikuttanut, tietenkään en tarkkaan tiedä. Puhuttiin, että jokaisessa luokassa oli ilmiantaja ja ilmiantaja on myös opettajien joukossa. Me arvuuttelimme, kuka se voisi olla. Tiedän, miten kirkon puolelta asiat olivat. Käytiin kysymässä, ketkä ovat käyneet rippikoulun, mutta ukki ei kertonut. Kukaan ei siitä rankaissut. [ukki] ei yksinkertaisesti kertonut. Ei ollut tutkintaa tai ovella joku tarkastamassa ... Se riippui paikkakunnasta. (Maret)

Kotona toiset arvot –kategoriassa lasten elämään kuuluivat kristilliset perinteet. Vaikka koulussa vältettiin jouluun liittyviä asioita, kotona vaalittiin ylpeydellä vanhoja perinteitä, valmistettiin jouluruokia, tuotiin joulukuusi ja käytiin joulukirkossa. Pääsiäisenä perheessä värjättiin munia eikä ikkunoita peitelty. Maaseudulla naapurit tunsivat toisensa, jonka vuoksi ei tarvinnut pelätä. Kodeissa vietettiin kristillisiä juhlia ja naapureiden kanssa voitiin jopa kritisoida neuvostohallintoa. Lapsille juhlien sisällöstä ei juuri puhuttu, mutta kuoronjohtaja sai kirkolta jouluksen kotiin.

Me asuimme maalla ja minun vanhempani eivät pelänneet. Meillä vietettiin joulua ja menttiin joulukirkkoon. Joskus isä puhui neuvostohallintoa vastaan naapureiden kanssa. Vanhoja perinteitä arvostettiin ylpeästi. Kirkko oli oikeasti elämän tuki. (Signe)

Meillä vietettiin joulua, äiti johti kirkkokuoroa. Se [joulu] ei ollut vapaapäivä töistä eikä koulusta, mutta kaikki ehdittiin tehdä valmiiksi. Kirkon kautta saatiin joulukuusi, illalla myöhään saatiin ruuat valmiiksi. Joulua vietettiin lapsuudesta asti, eikä vedetty verhoja eteen. Kaikki tiesivät, ketkä olivat kirkonihmisiä. (Tiiu)

Joulua ei vietetty, vietettiin kuusijuhlaa *näärid*. Munia värjättiin [pääsiäsinä] kyllä, mutta mikä oli niiden pyhien sisältö, siitä ei puhuttu. (Piret)

Kotona toiset arvot –kategoriassa tyypillistä oli se, että kristillisessä kodissa osallistuminen Nuorten kesäpäiville muodostui ongelmaksi. Kirkon piirissä Nuorten kesäpäiviä nimitettiin puskarippikouluksi *vōsaleer*, mikä kertoi kristittyjen asenteesta Kesäpäiviä kohtaan. Toisaalta vanhemmat tunsivat Kesäpäivien valvotut yöt juopotteluineen. Moni nuori joutuikin lähtemään salaa perheeltään. Nuorten mielestä Kesäpäivien kuuluvat nuorisokulttuuriin, he olivat jo unohtaneet rippikoulun ja konfirmaation merkityksen.

Minulle se [osallistuminen Nuorten kesäpäiville] oli kotona ongelma. Ei vanhemmille vaan isovanhemmille. Kirkossa oltiin sitä vastaan ja puhuttiin puskarippikoulusta *võsaleer*. Että se on valtion yritys saada nuoret ulos kirkosta. Ehkä se olikin. En tiedä, olisivatko kaikki käyneet rippikoulun, jos Kesäpäiviä ei olisi ollut. Mutta minun isovanhemmat eivät tykänneet siitä. (Maret)

Äiti ja isä eivät tieneet. Se [osallistuminen Nuorten kesäpäiville] oli salaisuus. (Piret)

Kiinnostavaa on se, että minun äiti oli tosi kirkkoihminen, ortodoksisessa kirkossa, hän suhtautui asiaan niin, että kun haluat mennä [Nuorten kesäpäiville] niin mene, hän ei kieltänyt. Äiti antoi minulle paljon vapautta. Lapsuudessa kävin kirkossa, teini-iässä en enää, jos olisi pakotettu kirkkoon, se olisi ollut toinen asia. (Tiiu)

Nuorten mielestä osallistuminen Nuorten kesäpäiville kuului keskikoulun päättymiseen, yhdessä olemiseen ja aikuistumiseen. Asuttiin teltoissa, kilpailtiin ja urheiltiin, illalla kokoonnuttiin nuotiolle laulamaan. Kesäpäivillä myös kokeiltiin rajoja laulamalla kiellettyjä metsäveljien *metsavennad* lauluja. Osallistuminen ei ollut ideologinen valinta, ideologista opetusta kerrottiin olleen jopa vähemmän kuin koululaisten kesäleirillä eli *malevassa*.

Se oli kesä 1981, muistan että lähdimme yöllä soihtujen kanssa jonnekin. Se [leiri] oli keskikesällä, kun olimme päässeet keskikoulusta. Meillä oli sellainen hyvä yhteishenki ja lähdimme koko ryhmänä, sillä sehän oli semmoinen mukava leiri, jossa saimme vielä olla yhdessä. Joku yksittäinen luokkakaveri ei lähtenyt, sitä punaista [opetusta] ei kukaan erityisesti ajatellut ... Minä olin semmoinen kiltti ja osallistuin iloisesti kaikkeen, mikä oli semmoista nuorille suunnattua ... Meidän luokalla oli rovestin poika, hän ei varmaan osallistunut sinne [kesäpäiville] Mutta enemmistö oli. Ikävä kyllä minä muistan vain sen, että samassa pulpetissa istuvalla tytöllä oli valtavan iso telta. Asuimme siellä 3-4 päivää ... Oli sateiset ilmat. Ja meidät ajettiin ulos [teltasta], sillä piti osallistua jollekin luennolle. Se oli tylsää ... meidät ajettiin ulos teltasta ja sitten hiivimme yksitellen sinne takaisin. Siellä oli valtavan hauskaa. Oli vain iso telta ja istuimme toinen toisemme polvella. Juttelimme ja sitten tuli taas joku järjestäjä ja meidän piti jälleen lähteä ... En muista mitään siitä sisällöllisestä puolesta. Soihtujen kanssa kulkeminen yöllä oli kyllä mukavaa. Se että tunsit olevasi täysi-ikäinen ja koulu oli ohi. Se oli tärkeää, kuka kulkee kenen kanssa. Kuka poika tanssii kenen tytön kanssa. (Tiiu)

Meillä ei tehty minkäänlaista eroa [niiden kanssa, jotka eivät osallistuneet] Meidän luokalla oli ... rovestin poika, hän varmaankaan ei ollut siellä ... en ajatellut, että osallistuminen [Nuorten kesäpäiville] olisi ollut ideologinen kysymys. Nuorten kesäpäivät kuuluivat koulun päättymiseen, olimme yhdessä luokkakavereiden kanssa ... sitä oli vaikea selittää isovanhemmille. (Maret)

[Ideologista opetusta] ei ollut, oli köydenvetoa, maahockeytä, söimme rinkeleitä ja saimme joitain kunniamerkkejä ... Illalla bändit soittivat, rauhan teema oli tärkeä ... ja aluekomitean työntekijät ... Istuimme nuotion ympärillä ja lauloimme eestinajan lauluja, "Põhjamaa" oli kiva. Ja he [järjestäjät] lauloivat myös. Aina oli joku kirsikka kakun päällä ja punaista väriä, mutta sillä kertaa se oli lempeämpää. (Maret)

Vain yksi informanteista osallistui sekä rippikouluun että Nuorten kesäpäiville. Rippikoulun käyminen ei tuonut hänelle vaikeuksia yhteiskunnan taholta, mutta samassa ryhmässä olleet tytöt konfirmoitiin erikseen, koska he pelkäsivät menettävänsä opinto-oikeuden yliopistossa. Joskus hyvät arvosanatkään eivät riittäneet opiskeluoikeuden säilyttämiseen, vaan nuoria painostettiin eroamaan seurakunnasta.

Pääsin keskikoulusta vuonna 1984 ja osallistuin myös kesäpäiville ja vuonna 1985 kävin rippikoulun. Olisin voinut mennä samana vuonna myös rippikouluun, mutta en mennyt, koska konfirmaatio oli kesäkuun toisena pyhäpäivänä ja se olisi ollut samaan aikaan loppukokeiden kanssa. Menin siksi vasta seuraavana vuonna.

Minulla ei ollut mitään ongelmaa rippikoulun käymisen kanssa ja meitä oli tuolloin rippikoulussa viisi, mutta sunnuntaina konfirmaatioon me tultiin kolmestaan ja kaksi tyttöä konfirmoitiin lauantai-iltana, sillä he pelkäsivät. He opiskelivat opettajiksi. Kullamaan seurakunnasta muistan, että kirkkoneuvoston puheenjohtajan tytär halusi opiskella lääkäriksi, mutta hänet lähetettiin pois, vaikka hänellä oli erittäin hyvät arvosanat. Ja yritettiin vaikuttaa niin, että hän eroaisi seurakunnasta ja sitten hän olisi saanut opiskella ... Minulla ei ollut sellaisia ongelmia. (Maret)

Kristinuskon ja yhteiskunnan ideologian vastakkainasettelu muodostui murrosiän myötä monelle kestäättömäksi. Vanhempien vastustuksesta huolimatta nuori liittyi pioneereihin ja myöhemmin Komsomol –nuorisjärjestöön. Toisten nuorten ikävät kokemukset, opettajan painostaminen ja halu olla kavereiden kanssa, jouduttivat päätöstä sopeutua yhteiskunnan ideologisiin vaatimuksiin.

Ja siitä huolimatta minä olin pioneeri ja liityin myöhemmin Komsomoliin: ja siinä kävi kylläkin niin, että äiti ei koko päivänä puhunut kotona sanaakaan. Kuitenkin olin hyvä oppilas ja halusin yliopistoon. Tuohon aikaan oli niin, että myös ne, jotka eivät olleet Komsomolissa ja he silti pääsivät opiskelemaan. Mutta muistan, että sisko ei kuulunut Komsomoliin ja eräs tämän luokkatoveri oli metodisti, hänkään ei kuulunut. Kerran sisko ei tullut koulusta kotiin. Äiti oli huolissaan ... Jälkeenpäin selvisi, että opettaja oli lukinnut heidät luokkaan ja antanut paperin, johon piti kirjoittaa anomus Komsomoliin liittymiseksi. Ja opettaja kävi aina tunnin kuluttua katsomassa. Edes wc:hen ei päästänyt. Kun kaikki olivat lähteneet koulusta ja opettaja ymmärsi, että tytöt eivät alistu ja hän tahtoi itsekin mennä kotiin, niin päästi lopulta tytöt kotiin. (Tiiu)

Kesäpäivien päätösjuhla oli jäänyt mieleen aikuistumisen seremoniana, johon kuuluivat juhla-vaatteet, pitkä kulkue ja kukat. Esiintyjinä oli puolueenjohtajien lisäksi kuuluisia artisteja.

Jokainen oli pukeutunut juhlaan, tytöt valkoiseen mekkoon ja pojat tummaan pukuun. Leirin jälkeen vietimme pari päivää kotona ja sitten mentiin loppuseremoniaan. Kulkue lähti liikkeelle kaupungin ulkopuolelta ja sitten me mentiin laululavalle, *lauluväljak*. Kulkue oli yli kolme kilometriä pitkä, siellä olivat kaikki ja myös vanhemmat ... Oli konsertti, kuuluisia artisteja ja Kommunistisen Puolueen johtajat. Jaettiin myös todistukset. (Signe)

Loppujuhlassa lauloi Leila Miller. Kuljimme kulkueessa ja saatiin kukkia ... Juhla oli kaupungin kulttuuritalossa ... [kesäpäivien] päättymisen tarkoitti, että olemme täysikasvaneita aikuisia. Ihmisiä oli paljon ja sen vuoksi meidät pantiin aakkosjärjestyksessä istumaan. (Maret)

Kotona oli toiset arvot –kategoriassa tyypillistä oli kodin tapa elää toisin kuin yhteiskunnan ideologia ja arvot edellyttivät. Perheessä arvostettiin kristillisiä perinteitä, vietettiin joulua ja pääsiäistä. Pienellä paikkakunnalla naapuria tarvinnut pelätä, sillä ihmiset tunsivat toisensa. Lapsia kuitenkin neuvottiin vaikenemaan kotiasioista kodin ulkopuolella.

Kesäpäiville osallistuminen ei nuorelle ollut ideologinen valinta, vaan osallistumisella haluttiin varmistaa opiskelumahdollisuus yliopistossa. Osallistuminen aiheutti ristiriitoja kotona, mutta nuori teki omat valintansa. Yksi informanteista kertoi osallistuneensa myös rippikouluun ja konfirmoitiin. Jos ristiriita yhteiskunnan ja kristillisen kodin ideologian kanssa kävi liian suureksi, nuori luopui kristinuskosta. Vaikka tämä tunsu solidaarisuutta kotitaustalleen, hän halusi sopeutua ja löytää oman paikkansa yhteiskunnassa.

Paluumuuttajat

Paluumuuttajat –kategoriassa tyypillistä oli lapsuusaika Siperiassa. Paluumuuttajalapsi koki Neuvosto-Virossa itsensä vieraaksi, heikko vironkielentaito ja köyhyys synnyttivät häpeää. Kouluaikaa leimasi työ- ja koulukeskeisyys, aluksi ystävien löytäminen oli vaikeaa.

Kun me tultiin Viroon, olin 8- tai 9-vuotias ja menin ensimmäiselle luokalle. Ikäni puolesta olisin kuulunut kolmannelle luokalle ... Minä en osannut vielä hyvin vironkieltä. Siksi oppituntien jälkeen minun piti opiskella yksin. Opettajan olisi pitänyt minun kanssa opiskella, kuunnella kuinka luen ja äännän. Tämä oli vihainen ja minä pelkäsin. Tuli jo pimeää ja ajattelin, että pitäisi jo mennä kotiin. Sitten tämä [opettaja] tuli huoneestaan ja kysyi, mitä minä siinä teen. Ja minä kerroin, että te jätitte minut koulun jälkeen. Lähdin peltojen yli kotiin, en uskaltanut mennä metsän läpi, sillä oli pimeää. Kun itse opiskelin pedagogiikkaa, ajattelin kuinka väärin tämä suhtautui lapseen. Soimasi siitä, että en osannut vironkieltä. (Helle)

Jossakin toiset kävivät tanssimassakin, mutta minua ei kiinnostanut. Olin ollut vain vähän aikaa Virossa, kun lähdin töihin, niinpä minulla ei ollut ystäväpiiriä. (Alma)

Paluumuuttajalapset kertoivat törmäyksestä erilaisen kulttuurin ja ideologian kanssa. Siperiassa kirkkoa oli arvostettu ja kristilliset juhlat perinteineen olivat kuuluneet elämään. Uudessa kotimassa kirkkoa karsastettiin ja lasten piti nopeasti tottua kristillisten juhlien sijaan neuvostoperinteisiin ja neuvostojuhliin. Joulua piti koulussa kutsua uudella nimellä, kotona kuitenkin laulettiin tuttuja joululauluja ja kuusen alle tuotiin joululahjoja.

Kotona vietettiin joulua. Koulussa ja muualla oli aina *näärid*. Kun emme olleet tottuneet siihen sanaan, sanoimme aina joulu ... Äiti laittoi salaa lahjat kuusen alle ja siskon kanssa kahdestaan äidille. Ja ystäville, jotka tulivat kylään. Joku etsi lahjoja ja löysi yhden ja kutsui nimeltä ja sen piti laulaa ja lukea runo. Oli mukavaa laulaa yhdessä.

Kyllä, kotona saattoi olla [kristillistä sisältöä]. Koulussa ei kukaan uskaltanut ...
Lauloimme [joulu]lauluja. Äidillä oli pieni Raamattu. (Helle)

Kun tulin 1961 Viroon, silloin kirkkoa karsastettiin. Suuria rangaistuksia ei ollut,
mutta ei katsottu hyvällä. Ennen oli [kodeissa] käyty valvomassa, onko sisällä
jouluukuusi. Myöhemmin alettiin Eestin hengessä elämään eteenpäin. (Alma)

Neuvostoyhteiskunta loi uusia neuvostoperinteitä ja pyrki etäännyttämään nuoret kirkosta ja
elämänkaareen kuuluvista kirkollisista toimituksista. Siperiassa varttunut nuori olisi tahtonut
käydä rippikoulun ja tulla konfirmoiduiksi uudella kotipaikkakunnallaan. Seurakunnassa ei
kuitenkaan järjestetty rippikoulua, koska lasten ja nuorten kristillinen kasvatusta oli
vapausrangaistuksen uhalla kielletty. Tavallisesti rippikoulu käytiin lukemalla papin antamaa
kristillistä kirjallisuutta. Kuulustelun jälkeen konfirmaatio tapahtui kirkossa
jumalanpalveluksen jälkeen. Helposti lukeminen jäi ja konfirmaatio unohtui. Toinen
paluumuuttajista joutui Siperiasta tullessaan kristilliseen kotiin, jossa emäntä otti mukaansa
kirkkoon.

Kun tulin Siperiasta, olisin tahtonut mennä rippikouluun. Siinpä menin
kirkkoherra Vaarikun luo ja hän antoi minulle luettavaa. Olisi pitänyt minulle
yksityisrippikoulun, jossa opin asiat ja tentin ne hänelle. Hän näki, että olen juuri
tullut maahan, puhuin vahvalla aksentilla. Olin ollut siellä [Siperiassa] venäläisten
kanssa. Äiti teki paljon töitä. Virossa äiti sairastui ... minulla oli pieni tytär ja niin
jäi rippikoulu käymättä. Myöhemmin äiti parani, mutta rippikouluun en silti
mennyt. Myöhemminkään en enää mennyt. Sanoin, että kun sitä ei ole minulle
tarkoitettu, siksi en mene. Kävin vain puskarippikoulun. Venäläinen sanoo:
poliittisesti täysinoppinut. (Alma)

Muistan, kun olin sen perheenemännän luona, joka otti meidät luokseen ... niin hän
oli mukava, kun hän ajoi kirkkoon hevosella, hän otti minut mukaansa.
Ystävällinen oli. Se oli ensimmäinen paikka Virossa, johon tultiin. Hän oli
uppiniskainen eikä lähtenyt kolhoosiin ... kun oli pääsiäinen, hän kutsui minut
sisälle ja osoitti lattialla varjoa, joka niinkuin tanssii.. tänään on Kristuksen päivä.
Kun olimme kaksin, hän aina jutteli minun kanssa. (Helle)

Paluumuuttajat –kategoriassa Nuorten kesäpäivät muistuvat mieleen yhdessäolona saman
ikäisten kanssa, työn tekemisenä ja lomana. Ohjelmassa oli ideologisia luentoja, askartelua ja
käyntejä sota-ajan muistomerkeillä. Toinen koki ohjelman lauluineen mukavana, toiselle Kesä-
päivät olivat lähinnä palkallinen loma järven rannalla. Ohjelma luentoineen ei kiinnostanut.

Meistä oli mukavaa asua teltassa, kaikki oli aikataulussa. Tiettyyn aikaan lähdettiin
meren rantaan, sieltä taas pukemaan ja ruokapöytään. Jokaisella asialla oli oma
aikansa. Seuraavana päivänä tehtiin töitä, se oli mukavaa. Sitten käytiin retkellä
jännittävissä paikoissa. (Helle)

[Muistan] ainoastaan vaan työn ja laulamisen. Kun yksi laulu loppui, niin toinen
alkoi. (Helle)

Etelä-Viron Kesäpäivät olivat aina Porkunissa, järven rannalla.
Koulurakennuksessa sai käydä syömässä. Sen muistan hyvin, että olimme siellä

kolme päivää ja oli sateista. Kuljimme pitkin sota-aikaisia teitä. Se ei kiinnostanut minua ollenkaan. Kävimme Porkunin taistelupaikoilla. Kerrottiin, että me voitimme ja he hävisivät ... Varmasti se oli se sama teema, joka liittyi hallitukseen ja kommunistimiehitykseen. Kommunistinuoret – eturintamassa – aina suurimmat ja rohkeimmat. Sitten oli teltojen välisiä kilpailuja, urheilukilpailuja. Keräsimme metsästä oksia, lehtiä ja käpyjä. Niistä tehtiin asetelmia. Ainuttakaan sanaa [luennoista] en muista. Se ei ollut minun elämässäni tärkeää. Pidin sitä omana lomana ... minulla oli hyvä mieli, että sain viettää lomaa, nukkua, maha oli täynnä. Mitä muuta tarvitsee? (Alma)

Alma osallistui Kesäpäiville vuonna 1964 ammattikoulun jälkeen, vaikka tavallisesti Kesäpäiville pääsivät vain keskikoulunsa päättäneet nuoret. Alma kertoikin, ettei hän kuulunut samaan joukkoon muiden nuorten kanssa eikä hän siksi löytänyt ystäviäkään. Kesäpäivien loppujuhla kulkuineen ja uusi mekko olivat jääneet mieleen.

Muistan vieläkin, kuin unessa, että kuljimme kulkueessa. Kulkueessa meillä oli valkoiset juhlaaatteet. Minä ostin vielä itselleni valkoisen mekon. (Alma)

Paluumuuttajat –kategoriassa lapsuuden Siperiassa oli vaalittu kristillisiä perinteitä sekä vietetty kristillisiä juhlia. Aikuistumiseen oli kuulunut myös rippikoulu ja konfirmaatio. Uudella kotipaikkakunnalla oli erilainen kulttuuri, jossa kirkkoa ja kristillisiä perinteitä vierastettiin. Koulussa paluumuuttajalapsat joutuivat kohtaamaan ennakkoluuloja ja kiusaamista heikon vironkielentaitonsa ja köyhyytensä vuoksi. Koulunkäynnin lähtökohdat olivat karut, sillä toinen joutui ikätasoaan alemmalle luokalle ja toisen piti mennä töihin. Kielitaidottomuus ja köyhyys loivat häpeää ja korostivat eriarvoisuutta ikätovereiden parissa.

Uudella kotipaikkakunnalla aikuistumiseen kuului osallistuminen Nuorten Kesäpäiville. Toinen löysi oman paikkansa ryhmässä, sopeutui ja opiskeli myöhemmin opettajaksi. Toinen puolestaan vetäytyi omiin oloihinsa, kesäpäivät olivat työssä käyvälle nuorelle kuin palkallinen loma. Myös rippikoulu jäi käymättä, sillä äidin sairastumisen myötä nuori joutui ottamaan vastuun perheen toimeentulosta. Katkeruus raskaista kokemuksista ja toteutumattomista toiveista heijastui muistojen läpi. Alistuja pyrki löytämään paikkansa neuvostoyhteiskunnassa suostumalla sen vaatimuksiin.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Neuvostoyhteiskunnan tavoitteena oli moderni, tieteelliseen ateismiin perustuva maailmankatsomus. Neuvostoideologian mukainen kasvatus alkoi päiväkodissa ja jatkui koulussa sekä kommunistisissa lapsi- ja nuorisjärjestöissä. Lisäksi puolue järjesti koululaisille kesäleirejä *malevad*. Kasvatusjärjestelmän tueksi luotiin uusia neuvostoperinteitä ja kirkollisten toimitusten korvaajiksi kehitettiin sekulaareja vastineita, sillä haluttiin murtaa kirkon monopoli ihmisen elämänkaaren taitekohtien juhlissa. Vuonna 1957 järjestettiin ensimmäiset Nuorten Kesäpäivät ja seuraavana vuonna myös monilla muilla paikkakunnilla. Kesäpäivien päätösjuhla oli kuin kopio konfirmaatiosta juhlaatteen ja kulkueineen, puheineen ja kukkineen. Neuvostojärjestöjen aikuistumisriittinä niistä muodostui nopeasti osa nuorisokulttuuria, jossa ideologia jäi taka-alalle.

Artikkelissa tarkasteltiin Nuorten kesäpäiviä nuorten omien kokemusten kautta. Haastateltavien löytyminen tuttavien ja facebookin kautta vaikutti todennäköisesti siihen, että aineistossa

painottuivat lievästi positiiviset asenteet uskontoa kohtaan, toisaalta muistoja voitiin tulkita nykyarvojen valossa. Kertomuksia tarkasteltiin neuvostoajan viitekehäyksessä, vaikka eri vuosikymmenillä neuvostoyhteiskunnan henkinen ilmapiiri ja siten myös informanttien lapsuus ja koulu-aika olivat erilaisia. Kodeissa elettiin yhteiskunnan vaatimusten puristuksessa, tässä aineistossa se heijastui myös lapsuuden muistoissa.

Informantit muistelivat osallistuneensa innokkaasti puolueen lastentoimintaan. Muistot kouluajasta kertoivat myös pelosta, erityisesti joutumisesta opettajan silmätikuksi. Koska opettajat oli velvoitettu toimimaan yhteiskunnan ihanteiden edistämiseksi, esimerkiksi historiantunnilla ei saanut väittää opettajalle vastaan. Kun kerrottiin lapsuudesta, kerrottiin myös hämmäntävästä aikuisten maailmasta, johon kuului salassa pidettävine asioineen, sääntöineen ja velvollisuuksineen. Toisaalta vanhempien kuuluminen kommunistiseen puolueeseen mahdollisti huolettoman, etuoikeutetun lapsuuden harrastuksineen.

Vanhempien asenne Nuorten Kesäpäiviä kohtaan heijastui tässä aineistossa torjuvana ja jopa kielteisenä. Kotona tiedettiin teltoissa valvotuista kesäöistä juopotteluineen, toisaalta kristityssä kodissa vastustettiin neuvostoperinteitä. Moni kertoi lähteneensä Kesäpäiville salaa vanhemmiltaan. Tapahtuma, jonka tarkoituksena oli vahvistaa neuvostoarvoja ja lähettää aikuistuneet neuvostonuoret elämään, oli muuttunut pahamaineiseksi aikuistumisriitiksi, puskarippikouluksi. Nuorille osallistuminen ei ollut ideologinen valinta, vaan liittyi koulun loppumiseen ja yhdessä olemiseen koulutovereiden kanssa. Moni halusi varmistaa Kesäpäivien todistuksella opiskelupaikkansa yliopistossa, sitä oli edellytetty erityisesti 1960-luvulla. Joku puolestaan osallistui myös rippikouluun ja konfirmoitiin, vaikka mahdollinen sanktio opiskelupaikan menettämisestä pelotti. Nuori halusi opiskella ja löytää oman paikkansa yhteiskunnassa.

1980-luvun lopun kansallisen heräämisen myötä Viron Luterilainen kirkko ymmärrettiin kansallisaatteen ja vastarinnan tueksi. Kiinnostus kirkkoa ja uskontoa kohtaan toi uudet sukupolvet sekä Luterilaiseen kirkkoon että vapaaseurakuntiin. Uuden itsenäisyyden myötä, 1990-luvun alussa, kirkon kasteiden ja konfirmaatioiden määrät nousivat radikaalisti, mutta jatkoivat vähenemistään parin huippuvuoden jälkeen. Myös kirkon jäsenmäärä nousi hetkellisesti, mutta alkoi pian uudelleen laskea ja on jatkanut laskemistaan. (Repo 2002, 115–117; Altnurme 2005, 75.) Esimerkiksi vuonna 1986 lahjoittajajäseniä *annetajaliikmeid* oli 48 590, kun vuonna 2016 lahjoittajajäsenten määrä oli vain 28 204. (Eelk.ee/et/kirik/ajaloooperioodid. Luettu 20.10.2017)

Uskonnottomien riittien kehittäminen oli avainasemassa yhteiskunnan maallistamisessa ja taistelussa uskontoa vastaan. Virolaisten ateistien innovaatiot toimivat muille esimerkkinä ja Neuvosto-Viro sai johtavan aseman neuvostovaltioiden joukossa, samalla se oli kuin näyteikkuna Eurooppaan. Neuvostojärjestelmä onnistui poistamaan uskonnon julkisesta tilasta. Uskonnollinen sosialisatio katkesi ja uskonto privatisoitui eli muuttui yksityisasiaksi, josta vain harvoin puhutaan kotona tai ystävien kanssa. Ideologioihin, sekä ateismi- että uskontokysymyksiin suhtaudutaan yhtä välinpitämättömästi. (Altnurme 2005, 79; Remmel 2008, 279–280; Ringvee 2011, 43–45.) 2000-luvun nuorison mielestä uskonto kuuluu historiaan, mutta ei tähän päivään tai itselle. (Schihalejev 2012, 233, 247).

Neuvostoaikana lasten ja nuorten uskontokasvatus oli kielletty. Nuorten kesäpäiville osallistui erityisesti vironkielisten koulujen nuoret. Vapaissa seurakunnissa uskontokasvatuksen sanktioita kierrettiin pitämällä pyhäkoulua lasten syntymäpäivillä tai julistamalla häissä evankeliumia sukulaisille ja ystäville. (Altnurme 2005, 73–74.) Kirkollisten toimitusten arvostus on

säilynyt erityisesti ortodoksien parissa. EUU 2015 mukaan jopa 91% ortodoksien lapsista on kastettu, kun luterilaisten parissa vain noin kolmannes. (Soom & Jöks 2016, 74.) Lähes puolet Virossa asuvista on saanut lapsuudenkodissaan tietoa uskonnollisista asioista, 35% jonkin verran ja vain 14% paljon. Uskontokasvattajana on toiminut tavallisesti isoäiti tai äiti. (Telpt 2016, 45; Soom & Jöks 2016, 73.)

Viron Luterilaisessa kirkossa rippikoulu on aikuisten koulu, sillä käytäntönä on säilynyt neuvostoajan rippikoulun alaikäraja 18 vuotta. Suurissa seurakunnissa järjestetään myös nuorten rippikouluja. Rippikouluun tullaan esimerkiksi silloin, kun halutaan kirkollinen avioliittoon vihkiminen tai kutsutaan kummiksi. (Soom 2007, 108, 180.) Koska kouluista on puuttunut uskonnonopetus jo kolmen sukupolven ajan, rippikoulussa opetetaan kristinuskon perusasioiden lisäksi maailmanuskontoja, kirkkohistoriaa, Viron kulttuuria ja muinaisuskontoja eli teemoja, jotka perinteisesti kuuluisivat koulun yleissivistävään opetukseen. Erään virolaisen papin mukaan ihmisten mielissä kummittelevat yhä propagandan luomat mielikuvat: uskonnollinen moraalit on teeskentelyä, ja uskonto liittyy ennen kaikkea väkivaltaan. Erityisesti luterilaisuus mielletään ulkomailta tuoduksi, ei-virolaiseksi uskonnoksi. (Repo 2002, 233, 164; Remmel 2008, 279; Päiviö & Soom 2012.)

Viron asukkaista noin kolmannes on kristittyjä. Suuri enemmistö suhtautuu kuitenkin myönteisesti siihen, että kristillinen kulttuuri ja tavat, opetus sekä moraalinormit säilyvät. (Altnurme 2016, 227.) Grace Davie on luonut sosiologisiin tutkimuksiin liittyvän termin sijaisuskonto *vica-rious religion*. Se tarkoittaa uskontoa, jossa pieni joukko aktiivisia ihmisiä toimii suuremman joukon hyväksi. Enemmistö ymmärtää ja myös hyväksyy sen, mitä pieni vähemmistö tekee. Virolaisessa kontekstissa Lea Altnurme (Altnurme 2016, 152) määrittelee sijaisuskonnon *vikaar-religioon* käsityksenä, jonka mukaan ei-kristitty enemmistö hyväksyy sen, että kristillinen vähemmistö pitää yllä uskonnollisia tapoja ja moraalit sekä toimii niiden mukaan yhteiseksi hyväksi siitäkin huolimatta, että he itse eivät ole kristittyjä identiteetin, uskomusten tai käytäntöidensä puolesta.

Kirjallisuus

Altnurme, Lea

2016 Asendus kristlus. – Eerik Jöks (toim), *Kuhu lähed Maarjamaa? Quo vadis Mariana?*, 152 – 164. Eesti kirikute nõukogu. Tallinna Raamatutrükikoda.

Altnurme, Lea

2016 Asendus kristlus kui missioloogiline võimalus. Kirjeldav osa. – Eerik Jöks (toim), *Kuhu lähed Maarjamaa. Quo vadis Mariana?*, 224–227. Eesti kirikute nõukogu. Tallinna Raamatutrükikoda, 2016.

Altnurme, Lea

2005 *Kristlusest oma usuni. Uurimus muutustest eestlaste religioossuses 20. sajandi II poolel*. Dissertationes Theologiae Universitatis Tartuensis. 9. Tartu Ülikooli kirjastus. Diss.

Altnurme, Riho

2001 *Eesti evangeeliumi luteriusu kirik ja nõukogude riik 1944-1949*. Tartu Ülikooli kirjastus. Diss.

Anepalo, Terje; Järs, Anu; Värv Ellen

2008 *Noorte suvepäevad Eesti NSV-s*. Keskus, 2008 (5): 45–48.

Heikkinen, H.L.T

2002 Whatever is narrative research - Huttunen, H.L.T. Heikkinen & L. Syrjälä. (Ed), *Narrative research: voices of teachers and philosophers*, 13–28. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kilemit, Liina

2012 Sotsioloogiliset uuringud Eesti kirikute Nõukogus 1995–2010. –Eerik Jõks (toim), *Astu alla rahva hulka. Atrikleid ja arutusi Eesti elanikonna vaimulaadist*, 17–23. Eesti Kirikute Nõukogu. Tallinn. Trükitud Tallinna Raamatutrükikojas.

Kääriäinen, Kimmo

2004 *Ateismin jälkeen. Uskonnollisuus Venäjällä*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 86. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Köntti, Eija

1984 *Taistelu nuorisosta. Nuorisovihkimyksen ja konfirmaation välinen problematiikka Saksan demokraattisessa tasavallassa vuoteen 1964*. Jyväskylä. Diss.

Liiman, Raigo

2001 *Usklikkus muutuvus Eesti ühiskonnas*. Tartu Ülikooli kirjastus. Tartu.

Polkinghorne, D.E.

1995 Narrative configuration in qualitative analysis. – J.A. Hatch & R. Wisniewski. Ed. *Life history and narrative*, 5–23. London: Falmer Press, H.L.T.

Päiviö, Hannele & Soom, Kaido

2012 Viron kirkko muutosten keskellä: uskonnollisuus Virossa 2000-luvulla. *Teologinen Aikakauskirja* (3): 301–310.

Repo, Hannele

2002 *Askel seurakuntaan: Virolaisten rippikoulunopettajien käsitykset rippikoulusta ja konfirmaatiosta*. Käytännöllisen teologian laitoksen julkaisuja; 103. Helsinki: Helsingin yliopisto, Käytännöllisen teologian laitos. Diss.

Ringvee, Ringo

2011 *Riik ja religion nõukogujärgises Eestis 1991–2008*. Dissertationes Theologiae Universitatis Tartuensis 23. Tartu Ülikooli kirjastus. Diss.

Rommel, Atko

2011 *Religioonivastane võitlus Eesti NSV-s aastail 1957–1990. Tähtsamad institutsioonid ja nende tegevus*. Doktoritöö, Tartu Ülikooli Kirjastus. Diss.

Rommel, Atko

2008 Religioonivastase võitluse korraldusest. *Ajalooline ajakiri* 2008: 3: 251–280.

Salo, Vello

1995 Riik ja kirikud 1940–1974 ja 1975–1991. – Sild-Salo (toim), *Lühike Eesti kirikulugu*. Tartu.

Schihalejev, Olga

2012 Noorte eestimaalaste hoiakud religiooni suhtes. – Eerik Jõks (toim). *Astu alla rahva hulka. Atrikleid ja arutusi Eesti elanikonna vaimulaadist*, 230–248. Eesti Kirikute Nõukogu. Tallinn. Trükitud Tallinna Raamatutrükikojas.

Schihalejev Olga

2016 Noored kui missioloogiline võimalus. Kirjeldav osa. – Eerik Jõks (toim), *Kuhu lähed Maarjamaa? Quo vadis Mariana?*, 262–267. Eesti kirikute nõukogu. Tallinna Raamatutrükikoda.

Soom, Kaido & Jõks, Eerik

2016 Eestimaa ristiusu süda –kristlaste analüüs EUU 2015 põhjal. –Eerik Jõks (toim), *Kuhu lähed Maarjamaa? Quo vadis Mariana?*, 69–88. Eesti kirikute nõukogu. Tallinna Raamatutrükikoda.

Soom, Kaido

2007 *Täiskasvanute leeritöö Eesti Evangeelses Luterlikus Kirikus ja selle arengustrateegia koostamine*. Dissertationes Theologiae Universitatis Tartuensis 12. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Diss.

Säntti, Janne

2004 Elämäntarinoiden tuottaminen ja tulkitseminen – Kansanen–Uusikylä (toim), *Opetuksen tutkimuksen monet menetelmät*. PS-kustannus.

Telpt, Eve

2016 Kokkuvõte uuringu "Elust, usust ja usuelust 2015" tulemustest. – Eerik Jõks (toim). *Kuhu lähed Maarjamaa? Quo vadis Mariana?*, 36–68. Eesti kirikute nõukogu. Tallinna Raamatutrükikoda.

Valk, Pille

2002 *Eesti kooli religiooniõpetuse konseptsioon*. Dissertationes Theologiae Universitatis Tartuensis. 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. Diss.

Värä, Einar

1990 Could We Find the Roots of the Soviet Ideology in Christianity. Särtryck ur *Årsbok 1990 för Föreningen lärare i Religionskunskap*, 115–120.

Internet-lähteet

www.eelk.ee/et/kirik/ajalooperioodid. Luettu 20.10.2019.

www.eelk.ee/haridus. Luettu 3.3.2016

www.erm.ee/Suvepäevad - Nõukoguduslik lähetus ellu. Noorte suvepäevad Eesti NSVs. Estonian National Museum. Luettu 2.3.2015.